

Connectiviteit tussen het duurzaamheidsverslag en de jaarrekening

Prof. Dr. L.G. van der Tas RA en drs. C.M. Roozen RA¹

Connectiviteit tussen verschillende onderdelen van de jaarverslaggeving (corporate reporting) is een belangrijk onderwerp, mede door invoering van wetgeving inzake duurzaamheidsverslaggeving. Eind 2025 is hierover door EFRAG een Discussion Paper gepubliceerd. In dit tijdschrift zal in enkele artikelen worden ingegaan op de ontwikkelingen en praktijkuitdagingen van deze connectiviteit. Dit is het eerste artikel in deze reeks.

1. Inleiding

Gebruikers en stakeholders² van het jaarverslag vragen zich openlijk af hoe het kan dat vaak door ondernemingen in het bestuursverslag uitgebreid gesproken wordt over toezeggingen rond klimaatinvesteringen en reductie en compensatie van CO₂, maar dat over de financiële consequenties daarvan niets kan worden teruggevonden in de jaarrekening, bijvoorbeeld in de vorm van voorzieningen, bijzondere waardeverminderingen of levensduur reductie van activa. Gebruikers verwachten consistentie en complementariteit tussen deze beide onderdelen van het jaarverslag, maar dit blijkt in de praktijk niet vanzelfsprekend. Ook Europese beurstoezichthouders stellen vast dat er een gebrek is aan connectiviteit³ en beschouwen dit als één van hun enforcement priorities.

Bij de implementatie van de Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) en de toepassing van de door de Europese Commissie uitgevaardigde European Sustainability Reporting Standards (ESRS) wordt connectiviteit tussen het duurzaamheidsverslag en de overige onderdelen van het jaarverslag, waaronder de jaarrekening, een wettelijke verplichting⁴. In december 2025 publiceerde EFRAG een discussion paper⁵ over het onderwerp connectiviteit. Het EFRAG discussion paper (hierna: EFRAG DP) geeft niet alleen aan waar connectiviteit wel en niet kan worden bereikt, maar illustreert tevens met voorbeelden uit de praktijk hoe de connectiviteit kan worden verbeterd.

In dit eerste artikel gaan we in op de vraag wat con-

nectiviteit is, waarom connectiviteit van belang is, hoe dit past binnen het Nederlandse wettelijk kader en wat de uitdagingen zijn waarvoor het ondernemingsbestuur zich gesteld ziet. In een tweede artikel staan we stil bij de consequenties van connectiviteit voor de verschillen in verantwoordelijkheden van het bestuur en de commissarissen tussen jaarrekening en duurzaamheidsverslag, de rol van de externe accountant en de bepalingen in de CSRD omtrent connectiviteit en kruisverwijzingen tussen de verschillende onderdelen van het jaarverslag. Ten slotte zullen we in een derde artikel de technieken behandelen waarmee connectiviteit kan worden verbeterd en dit illustreren aan de hand van praktijkvoorbeelden.

2. Begrippenkader

De door de Europese Commissie in 2023 uitgevaardigde Gedelegeerde Verordening met de ESRS-en heeft rechtstreekse werking voor vennootschappen en rechtspersonen die in Nederland onder de implementatiewet CSRD gaan vallen.⁶ Dit betekent dat de Nederlandse tekst van de ESRS-en bindend is. Dat zal de nodige aandacht vergen want het daarin gebruikte begrippenkader sluit niet goed aan op het begrippenkader gebruikt in de Nederlandse wet⁷. Om misverstanden te voorkomen zullen we hier aangeven welke begrippen we in welke betekenis zullen hanteren in dit artikel.

Het begrip 'sustainability statement' is in de Nederlandse vertaling van de CSRD door de Europese Commissie vertaald met 'duurzaamheidsrap-

1. Leo van der Tas is hoogleraar Corporate Reporting aan Tilburg University en lid van het EFRAG Connectivity Advisory Panel. Kees Roozen is directeur Professional Practice Accountancy bij Forvis Mazars, lid van de RJ-werkgroep duurzaamheidsverslaggeving en docent Corporate Reporting aan Tilburg University.
2. EFRAG, Connectivity project: connectivity considerations and boundaries of different annual report sections, Initial paper, June 2024
3. ESMA, 2024a, ESMA 2024b, ESMA 2025
4. Op het moment van schrijven was een concept "Implementatiebesluit richtlijn duurzaamheidsrapportering"

(gedateerd 12 september 2025) in behandeling bij het parlement. <https://open.overheid.nl/documenten/0be0aaf-f-fec3-4e1d-b5ad-7d841cff333e/file>

5. EFRAG, 2025
6. Gedelegeerde Verordening (EU) 2023/2772 van 31 juli 2023 tot aanvulling van Richtlijn 2013/34/EU van het Europees Parlement en de Raad wat betreft standaarden voor duurzaamheidsrapportage (PB L van 22.12.2023)
7. Met de Nederlandse wet wordt zowel Titel 9 Boek 2 BW bedoeld als de nieuwe voorgestelde wetgeving rondom de implementatie van duurzaamheidsverslaggeving in de Nederlandse wet.

portering' voor ondernemingen binnen de Europese Unie (EU) of Europese Economische Ruimte (EER) in plaats van het gangbare begrip 'duurzaamheidsverslag'. Voor ondernemingen buiten de EU of EER wordt het begrip duurzaamheidsverslag gebruikt. In het concept 'implementatiebesluit duurzaamheidsrapportering' is alleen voor ondernemingen buiten de EU of EER het begrip 'verslag inzake duurzaamheid' gehanteerd naar aanleiding van commentaar op het eerdere concept, omdat dit gelijk zou zijn aan de term in de richtlijn en passender is. Deze term sluit beter aan bij de andere afzonderlijke jaarlijkse verslagen die geen deel uitmaken van het bestuursverslag, zoals het verslag inzake winstbelasting en het verslag over betalingen aan overheden. Voor ondernemingen binnen de EU of EER is dit niet aangepast en blijft de term 'duurzaamheidsrapportering' uit de CSRD. Wij zullen in dit artikel het gangbare begrip 'duurzaamheidsverslag' gebruiken.

In de ESRS-en wordt het begrip 'bedrijfsrapportage' gebruikt als vertaling voor 'corporate reporting' waarmee bedoeld wordt op alle informatie die samen met het duurzaamheidsverslag wordt gepubliceerd. Ook dit begrip is ongebruikelijk en kent geen pendant in de Nederlandse wet. In de toelichting op artikel 3 lid 7 van het concept Implementatiebesluit wordt hier enige aandacht aan besteed. "De bedoeling ... is de samenhang tussen de duurzaamheidsrapportering en de overige informatie in de jaarverslaggeving te bevorderen (zie overweging 35 van de preambule van de richtlijn)". Hieruit kan worden opgemaakt dat in Nederland, daar waar de CSRD spreekt van bedrijfsrapportage, het in Nederland gangbare begrip 'jaarverslag' mag worden gelezen. Dit betekent in de Nederlandse wettelijke context dat het onder meer gaat om de jaarrekening, het bestuursverslag, de overige gegevens en het verslag van de raad van commissarissen, met andere woorden alles wat gebruikelijk in het jaarverslag wordt opgenomen of daarin wordt geïncorporeerd door middel van referentie. Wij zullen in dit artikel aansluiten bij de gangbare praktijk en het begrip 'jaarverslag' gebruiken.

Ten slotte is het begrip 'anticipated financial effects' vertaald met 'beoogde financiële effecten' in de ESRS-en. Wij verwachten dat dit tot grote verwarring zal leiden omdat dit geen letterlijke vertaling is. Bij 'anticipated financial effects' gaat het om de verwachte effecten, niet noodzakelijk om effecten die nagestreefd worden. De officiële Duitse vertaling gebruikt de term 'erwartete' hetgeen ook duidt in de richting van verwacht in plaats van beoogd. De Basis for Conclusions bij de concept vereenvoudigde ESRS-en, par. BC316 wordt verduidelijkt dat de term 'anticipated financial effects' in ESRS-en dezelfde betekenis heeft als de overeenkomstige term in IFRS Sustainability Standard S2.⁸ Daar wordt nadrukkelijk bedoeld op 'estimated potential', dus op verwachte, niet noodzakelijkerwijs op beoogde. Ho-

pelijk kan de Nederlandse vertaling van de ESRS-en nog eens tegen het licht worden gehouden wanneer deze standaarden sowieso worden aangepast in het kader van de EU-omnibus wijzigingen. Wij zullen om verwarring te voorkomen de term 'verwachte financiële effecten' hanteren, in de betekenis zoals gegeven in de originele Engelse tekst (van CSRD en ESRS).

3. Wat is connectiviteit?

Er is een groeiend besef dat duurzaamheid van belang is, maar daarnaast ook afwegingen vergt tussen financiële en niet-financiële belangen waaronder duurzaamheidsbelangen. Inzicht in de relatie tussen de twee is noodzakelijk om een goede afweging te kunnen maken. Een dergelijke afweging vindt plaats op het niveau van de besluitvorming binnen ondernemingen. Hierbij gaat het om het bewustzijn van de afwegingen, een duidelijke strategie en concrete doelstellingen in combinatie met de governance en meetsystemen om prestaties te kunnen vergelijken met de doelstellingen en deze waar nodig bij te sturen. Wij zullen ons echter in dit artikel richten op connectiviteit in de informatieverschaffing naar de buitenwereld, omdat ook daar beslissingen worden genomen waarbij de afweging tussen financiële en duurzaamheidsaspecten moet worden gemaakt. Dit geldt bijvoorbeeld voor beslissingen omtrent het verstrekken van leningen, het kopen van aandelen, maar ook het leveren aan of afnemen van een onderneming of het in dienst treden bij een onderneming. Daarbij bespreken we met name de connectiviteit binnen de jaarverslagen zelf, zoals die tussen de jaarrekening en het bestuursverslag.

3.1. Belang van connectiviteit

De CSRD stelt wel in overweging 61 van de preambule dat de connectiviteit tussen en consistentie van financiële en duurzaamheidsinformatie van groot belang is voor gebruikers van duurzaamheidsinformatie, maar bevat geen definitie of nadere duiding van dit begrip. Daarvoor moeten we naar de Verordening van de Europese Commissie 2023/2772 van 31 juli 2023 waarin de ESRS-en zijn opgenomen. Het gaat in het bijzonder om ESRS 1 waar de paragrafen 118-129 ingaan op connectiviteit. Tijdens de Omnibus discussie is geopperd om een deel van de connectiviteitseisen om te zetten in vrijwillige toelichting, maar hiervan werd uiteindelijk afgezien. In de door EFRAG eind 2025 uitgebrachte concept vereenvoudigde ESRS 1⁹ zijn de omschrijvingen vereenvoudigd, maar zijn de principes onaantast gebleven en opgenomen in de paragrafen 115-121. De doelstelling is verwoord in de huidige ESRS 1, par. 118: "De onderneming verschaft informatie die gebruikers van haar duurzaamheidsverklaring in staat stelt inzicht

8. Uitgebracht door de ISSB (International Sustainability Standards Board) in juni 2023

9. EFRAG advies november/december 2025: EFRAG's technical advice to the European Commission regarding Amended European Sustainability Reporting Standards (Amended ESRS)

te krijgen in de verbanden tussen de verschillende informatie-elementen in de verklaring, en de verbanden tussen de informatie in de duurzaamheidsverklaring en andere informatie die de onderneming rapporteert in andere onderdelen van haar bedrijfsrapportage.”

3.2. Vormen van connectiviteit

In de ESRS-en worden diverse vormen van connectiviteit genoemd. Het EFRAG DP brengt hier op de volgende wijze enige structuur in aan en completeert het met enkele vormen die niet expliciet worden genoemd in de ESRS-en.

A. Providing explanations that tell a story/integration of information

Dit gaat in op ESRS 1 par. 123 waar wordt gesteld “De onderneming beschrijft de relaties tussen de verschillende soorten informatie. Daarbij is het misschien nodig om narratieve informatie over governance, strategie en risicobeheersing te koppelen aan daarmee samenhangende **maatstaven** en **doelen**. Zo moet de onderneming, wanneer zij bijvoorbeeld verbonden (“connected”) informatie verschaft, misschien toelichten wat het (waarschijnlijke) effect van haar strategie is op haar jaarrekening of haar financiële plannen, of toelichten hoe haar strategie zich verhoudt tot maatstaven en doelen die worden gebruikt om de gemaakte voortgang af te zetten tegen prestaties. Voorts moet de onderneming misschien toelichten hoe haar gebruik van **natuurlijke hulpbronnen** en veranderingen binnen haar **toeleveringsketen** haar materiële **impacts**, **risico's** en **kansen** kan vergroten, veranderen of verminderen. Misschien moet zij deze informatie in verband brengen met informatie over actuele of beoogde financiële effecten op haar productiekosten, op haar strategische respons om die impacts of risico's te mitigeren, en op haar daarmee samenhangende investeringen in nieuwe activa. De onderneming moet misschien ook narratieve informatie in verband brengen met de betrokken maatstaven en doelen en met informatie in de jaarrekening”.

B. Directe connectiviteit

Indien in het duurzaamheidsverslag (onderdeel van het bestuursverslag) monetaire bedragen of andere kwantitatieve data worden genoemd die ook gepresenteerd worden in de jaarrekening, dan moet een referentie worden opgenomen naar de plaats in de jaarrekening waar dat getal kan worden gevonden (ESRS 1, par. 124 en concept vereenvoudigde ESRS 1, par. 115). Een voorbeeld hiervan is een referentie in het duurzaamheidsverslag aan de netto-omzet, bijvoorbeeld bij een ratio als energieconsumptie per euro netto-omzet. In dat geval moet worden verwezen naar de plaats in de jaarrekening waar de netto-omzet wordt toegelicht en als het bedrag afwijkt, waarom dat afwijkt.

C. Indirecte connectiviteit

Indien in het duurzaamheidsverslag (als onderdeel van het bestuursverslag) monetaire bedragen of andere kwantitatieve data worden genoemd die een aggregatie of een onderdeel zijn van bedragen of kwantitatieve data die ook gepresenteerd worden in de jaarrekening, dan moet de onderneming uiteenzetten hoe deze bedragen en data gerelateerd zijn aan de meest relevante bedragen en data uit de jaarrekening (ESRS 1, par. 125 en concept vereenvoudigde ESRS 1 par. 116). Het kan daarbij aangegeven zijn dat een reconciliatie wordt opgenomen tussen de in de beide verslagen genoemde bedragen of data. Een voorbeeld is de op grond van de EU taxonomieverordening verplichte toelichting waarin een aansluiting moet worden gegeven tussen de netto-omzet die ‘eligible’ respectievelijk ‘aligned’ is en de totale netto-omzet zoals deze uit de jaarrekening blijkt.

D. Consistentie

Data en veronderstellingen gebruikt bij het opstellen van het duurzaamheidsverslag (als onderdeel van het bestuursverslag) moeten zoveel mogelijk consistent zijn met de corresponderende data en veronderstellingen gebruikt bij het opstellen van de jaarrekening (ESRS 1, par. 126 en concept vereenvoudigde ESRS 1, par. 117). Dat zal niet altijd mogelijk zijn (zie verderop in dit artikel), in welk geval de onderneming moet toelichten waar en waarom de uitgangspunten en veronderstellingen van elkaar verschillen. Als voorbeeld kan worden genoemd dat de veronderstellingen gehanteerd bij de toets of activa in de jaarrekening niet overgewaardeerd zijn (impairment test) een kortere horizon hebben, namelijk beperkt tot de levensduur van de getoetste activa, dan de horizon gehanteerd in het duurzaamheidsverslag. Een ander voorbeeld is dat de bij de waardering van activa tegen reële waarde (fair value) in de jaarrekening uitgegaan wordt van marktverwachtingen, terwijl in het duurzaamheidsverslag veronderstellingen zijn gebaseerd op de verwachtingen van het management.

E. Coherentie

Het is van belang om informatie op zodanige wijze te verstrekken dat de lezer de relaties kan zien tussen duurzaamheidsrisico's en -kansen enerzijds en de informatie in de jaarrekening. Hiertoe behoort mede een eventuele toelichting op ogenschijnlijke inconsistenties tussen de verschillende onderdelen van het jaarverslag. Hoewel deze vorm van connectiviteit niet expliciet in de ESRS-en wordt genoemd vloeit zij mede voort uit de algemene doelstelling in par. 118 van ESRS 1 en de meer specifieke eis in par. 123 van ESRS 1 om de lezer te helpen bij het begrijpen van de relaties tussen de verschillende onderdelen van het jaarverslag.

Voorts wijst het EFRAG DP er op dat ESRS-en binnen

de vormen van connectiviteit een onderscheid maken tussen ‘reporting date connectivity’ en ‘intertemporal connectivity’. Met het eerste wordt bedoeld op connectiviteit tussen informatie-elementen binnen één jaarverslag. Intertemporele connectiviteit is connectiviteit tussen jaarverslagen over verschillende perioden (verslagjaren). Dit vindt zijn wettelijke basis in ESRS 2 par. 48(e) volgens welke de onderneming verplicht is de verwachte financiële effecten van materiële duurzaamheidsrisico’s en -kansen op haar financiële positie, financiële prestaties en kasstromen op korte, middellange en lange termijn toe te lichten. Dit vereist een toelichting van de effecten op toekomstige balansen, winst-en-verliesrekeningen en kasstroomoverzichten. Dit wordt volgens ESRS 1 par. 123 mede gezien als vereiste connectiviteit.

3.3. Reikwijdte van connectiviteit

Wat onmiddellijk opvalt is dat het algemene principe van connectiviteit zoals verwoord in par. 118 van ESRS 1 van toepassing wordt geacht op de relatie tussen het duurzaamheidsverslag en alle andere informatie die in het kader van het jaarverslag wordt gepubliceerd, terwijl de meer specifieke uitwerking in par. 123-126 beperkt is tot de relatie tussen duurzaamheidsverslag en jaarrekening. Naar onze mening prevaleert het algemene principe. Dit is ook het uitgangspunt gehanteerd in het EFRAG DP¹⁰. Hoewel wij ons primair zullen richten op de connectiviteit tussen duurzaamheidsverslag en jaarrekening, gelden deze principes ook voor de connectiviteit tussen het duurzaamheidsverslag als onderdeel van het bestuursverslag en de overige onderdelen van het jaarverslag. Dit is consistent met de eis in art. 2:391 lid 4 BW dat het bestuursverslag niet in strijd mag zijn

met de jaarrekening en dat indien het verschaffen van het inzicht dit vereist, het bestuursverslag verwijzingen naar en aanvullende uitleg over posten in de jaarrekening moet bevatten.

In de CSRD wordt niet ingegaan op de connectiviteit tussen de overige onderdelen van het jaarverslag onderling. Daarbij moet bijvoorbeeld worden gedacht aan de rest van het bestuursverslag, de jaarrekening, de overige gegevens en het verslag van de raad van commissarissen. Het reeds genoemde artikel 2:391 lid 4 BW bepaalt echter dat het bestuursverslag niet in strijd mag zijn met de jaarrekening. Eenzelfde bepaling is opgenomen in art. 2:392 BW waar het betreft de Overige gegevens. Lid 2 van betreffend artikel bepaalt dat de overige gegevens niet in strijd mogen zijn met de jaarrekening en met het bestuursverslag. Daarmee blijft uitsluitend het verslag van de raad van commissarissen buiten de wettelijke bepalingen omtrent connectiviteit en verbod van strijdigheid. Dit is op zichzelf begrijpelijk aangezien dat verslag niet wettelijk is geregeld en door een ander orgaan (RvC) wordt opgesteld. Maar ook dat orgaan maakt onderdeel uit van de rechtspersoon/vennootschap. Gebruikers van het jaarverslag zullen verwachten dat ook voor dat verslag leden van de raad van commissarissen en leden van het bestuur zullen waken voor inconsistenties.

Samenvattend kan worden gesteld dat connectiviteit vereist is tussen de verschillende onderdelen binnen het duurzaamheidsverslag, tussen het duurzaamheidsverslag en andere onderdelen van het jaarverslag en onder omstandigheden ook met informatie in jaarverslagen van andere (latere) boekjaren. In onderstaand schema is het een en ander schematisch weergegeven, met vermelding van de vindplaats van de relevante regelgeving.

Tabel 1: Overzicht connectiviteitseisen tussen de verschillende (delen van) jaarverslag(en)

	Duurzaamheidsverslag	Overig deel bestuursverslag	Overige gegevens	Verslag Raad van Commissarissen	Jaarverslagen van andere boekjaren
Jaarrekening	Connectiviteit tussen duurzaamheidsverslag en jaarrekening (ESRS 1.118 en 1.123-126)	Geen strijdigheid tussen jaarrekening en bestuursverslag en eventueel nadere toelichting (2:391 lid 4 BW)	Geen strijdigheid tussen jaarrekening en Overige gegevens (2:392 lid 2 BW)	Geen wettelijke eis omtrent connectiviteit	
Duurzaamheidsverslag	Connectiviteit tussen onderdelen binnen het duurzaamheidsverslag (ESRS 1.118)	Connectiviteit tussen duurzaamheidsverslag en overige onderdelen jaarverslag (ESRS 1.118)			Connectiviteit tussen duurzaamheidsverslag en jaarverslagen over andere boekjaren (ESRS 1.123 en ESRS 2.48(e))

10. EFRAG (2025), par. 1.12-1.13

	Duurzaamheidsverslag	Overig deel bestuursverslag	Overige gegevens	Verslag Raad van Commissarissen	Jaarverslagen van andere boekjaren
Overig deel bestuursverslag	Connectiviteit tussen duurzaamheidsverslag en overige onderdelen bestuursverslag (ESRS 1.118)	n.v.t.	Geen strijdigheid tussen bestuursverslag en Overige gegevens (2:392 lid 2 BW)	Geen wettelijke eis omtrent connectiviteit	
Overige gegevens	Connectiviteit tussen duurzaamheidsverslag en overige gegevens (ESRS 1.118)	Geen strijdigheid tussen bestuursverslag en Overige gegevens (2:392 lid 2 BW)	n.v.t.	Geen wettelijke eis omtrent connectiviteit	
Verslag Raad van Commissarissen	Connectiviteit tussen duurzaamheidsverslag en overige onderdelen jaarverslag (ESRS 1.118)	Geen wettelijke eis omtrent connectiviteit		n.v.t.	Geen wettelijke eis omtrent connectiviteit
Jaarverslagen van andere boekjaren	Connectiviteit tussen duurzaamheidsverslag en jaarverslag over andere boekjaren (ESRS 1.123 en ESRS 2.48(e))	Geen wettelijke eis omtrent connectiviteit			n.v.t.

4. Voor welke ondernemingen en vennootschappen is connectiviteit relevant?

Wij gaan hier niet in op de problematiek rond het toepassingsgebied van de CSRD en de beoogde fase-ring die daarbij wordt/werd gehanteerd. Voor connectiviteit is van belang dat elke vennootschap en onderneming die onder de CSRD-scope valt, gebonden is aan de eisen rondom connectiviteit zoals opgenomen in de CSRD en ESRS-en. Wij zijn van mening dat de bepalingen omtrent connectiviteit ook van belang zijn voor ondernemingen die formeel niet onder de CSRD-scope vallen omdat deze tot betere verslaggeving leiden. Bovendien hebben we in paragraaf 3 al aangegeven dat in de Nederlandse wet reeds eisen omtrent consistenties zijn opgenomen die een breder toepassingsgebied kennen dan de vennootschappen die onder de CSRD-scope vallen.

De CSRD en de daarbij behorende ESRS-en zijn GAAP-agnostic. Dit wil zeggen dat deze regelgeving van toepassing is ongeacht welke grondslagen in de jaarrekening worden gehanteerd. Voor Nederlandse vennootschappen betekent dit dat de eis van connectiviteit geldt, ongeacht of in de jaarrekening (verplicht of vrijwillig) IFRS dan wel de Nederlandse ver-

slaggevingsgrondslagen worden gehanteerd. De toegepaste grondslagen kunnen uiteraard wel consequenties hebben voor de wijze waarop connectiviteit wordt bereikt. Zo verschillen op onderdelen de eisen rond de vorming van voorzieningen tussen IFRS en Nederlandse verslaggevingsregels. Dit kan betekenen dat de kloof tussen de jaarrekening en het duurzaamheidsverslag groter of kleiner is, afhankelijk van de toegepaste grondslagen. Het EFRAG DP is primair geschreven vanuit de veronderstelling dat een onderneming IFRS toepast, maar stelt dat de principes van connectiviteit op overeenkomstige wijze kunnen worden toegepast indien lokale normen (local GAAP) voor de jaarrekening worden gebruikt in plaats van IFRS.

5. Wat zijn de uitdagingen bij connectiviteit

Connectiviteit binnen en tussen de verschillende onderdelen van het jaarverslag lijkt vanzelfsprekend. Onderstaand zullen we ingaan op de verschillen tus-

sen deze onderdelen van het jaarverslag die ertoe kunnen leiden dat connectiviteit soms moeilijk te bereiken is of zelfs in het geheel afwezig is en daarmee toelichting behoeft om verwarring te voorkomen.

5.1. Verschillen in doelstelling en materialiteit van de onderdelen van het jaarverslag

Er is geen algemene doelstelling voor het jaarverslag als geheel. Wel zijn er duidelijke doelstellingen voor onderdelen van het jaarverslag. Om connectiviteit te bereiken is de uitdaging dat deze doelstellingen soms verschillend zijn.

De doelstelling van de jaarrekening is verwoord in art. 2:362 lid 1 BW en luidt: “De jaarrekening geeft volgens normen die in het maatschappelijk verkeer als aanvaardbaar worden beschouwd een zodanig inzicht dat een verantwoord oordeel kan worden gevormd omtrent het vermogen en het resultaat, alsmede voor zover de aard van een jaarrekening dat toelaat, omtrent de solvabiliteit en liquiditeit van de rechtspersoon”.

Het doel van het bestuursverslag is verwoord in art. 2:391 lid 1 BW: “Het bestuursverslag geeft een getrouw beeld van de toestand op de balansdatum, de ontwikkeling gedurende het boekjaar en de resultaten van de rechtspersoon en van de groepsmaatschappijen waarvan de financiële gegevens in zijn jaarrekening zijn opgenomen.” Voor ondernemingen die binnen het toepassingsgebied van de CSRD vallen geldt dat een duurzaamheidsverslag moet worden opgenomen als duidelijk afgescheiden onderdeel van het bestuursverslag (art. 19bis lid 1 van de EU Jaarrekeningrichtlijn). Het concept Implementatiebesluit verwoordt de doelstelling van het duurzaamheidsverslag als volgt (Art. 3 lid 2): “In de duurzaamheidsrapportering wordt informatie opgenomen die nodig is om inzicht te krijgen in de effecten van de vennootschap of rechtspersoon op duurzaamheidskwesties, alsmede informatie die nodig is om te begrijpen hoe duurzaamheidskwesties van invloed zijn op de ontwikkeling, de prestaties en de positie van de vennootschap of rechtspersoon”. Hier komt duidelijk het principe van de dubbele materialiteit naar voren. Het gaat bij het duurzaamheidsverslag dus niet alleen om inzicht in de financiële gevolgen van duurzaamheidskwesties op de onderneming (financiële materialiteit), maar tevens om de effecten van de onderneming op duurzaamheidskwesties (impact materialiteit).

Uit deze doelstellingen blijkt ook dat een duidelijk onderscheid moet worden gemaakt tussen de jaarrekening (in het Engels ‘financial statements’) en het financiële verslag (in het Engels ‘financial report’). Het financiële verslag omvat alle informatie die financieel materieel is, met andere woorden redelijkerwijs van invloed kan zijn op de besluitvorming van (potentiële) investeerders en crediteuren. De jaarrekening vormt daarvan een onderdeel. Het geeft slechts

informatie over de bezittingen en schulden per de balansdatum en de financiële prestaties van het afgelopen boekjaar.

De gebruikers van de jaarrekening willen daarnaast informatie over de verwachtingen voor de toekomst, over niet-financiële aspecten die mogelijk anderszins van invloed zijn op de toekomstige prestaties van de onderneming, enzovoort. Daarvoor is de jaarrekening niet geschikt, hetgeen ook duidelijk blijkt uit de doelstelling van de jaarrekening waarin uitsluitend wordt verwezen naar het vermogen en het resultaat van het boekjaar. Dit betekent dat het bestuursverslag de resterende informatie moet bevatten die financieel materieel is. Voor alle duidelijkheid, dit betekent niet dat de jaarrekening uitsluitend naar het verleden kijkt. Immers, voor de waardering van voorzieningen en het uitvoeren van een test of een bijzondere waardevermindering vereist is, moet gebruik gemaakt worden van schattingen omtrent de toekomst. Het essentiële verschil is echter dat het om verwachtingen gaat die iets zeggen over de bezittingen, schulden en prestaties tot en met de balansdatum (wij abstraheren hier van gebeurtenissen na balansdatum die onder omstandigheden moeten worden meegenomen in de jaarrekening). De jaarrekening is daarmee geen prognose, maar een soort ankerpunt met behulp waarvan de gebruiker eigen verwachtingen kan vormen omtrent de toekomst.

De doelstellingen geven tevens aan dat met de introductie van de CSRD het bestuursverslag niet alleen inzicht meer geeft in wat financieel materieel is, maar tevens in zaken waar de onderneming een materiële impact heeft op de omgeving, ook als dat geen financiële consequenties heeft voor de onderneming. Deze uitbreiding geldt niet voor de jaarrekening; voor de jaarrekening wordt uitsluitend gekeken naar financiële materialiteit. Dit sluit overigens niet uit dat zaken die impact materieel zijn niet tevens financieel materieel kunnen zijn. Als voorbeeld kan worden genoemd door de onderneming veroorzaakte negatieve effecten op biodiversiteit. Dit behoeft geen directe financiële consequenties te hebben voor de onderneming. Echter, indien door dit handelen bij afnemers een negatief imago ontstaat waardoor minder producten of diensten worden afgenomen, zijn er mogelijk wel indirecte financiële consequenties die dus wel financieel materieel kunnen zijn of worden.

Uit het bovenstaande blijkt duidelijk dat de verschillen in doelstellingen van de jaarrekening en het duurzaamheidsverslag ertoe leiden dat die twee niet altijd ‘connected’ kunnen zijn. We noemden al het verschil tussen de dubbele materialiteit gehanteerd in het duurzaamheidsverslag als onderdeel van het bestuursverslag versus de enkele (financiële) materialiteit gehanteerd in de jaarrekening.

5.2. Verschillende tijdlijnen

De CSRD eist dat de invloed van duurzaamheidskwesties op de financiële prestaties van de onderneming moet worden vermeld voor de korte, middellange en lange termijn. In de jaarrekening mag slechts rekening worden gehouden met duurzaamheidskwesties die de bestaande bezittingen en schulden beïnvloeden en dus mag niet verder worden gekeken dan bijvoorbeeld de verwachte levensduur van de bestaande activa en de verwachte opeisbaarheidsperiode van de bestaande verplichtingen.

5.3. Consolidatiekring

Een ander voorbeeld van verschillen tussen jaarrekening en duurzaamheidsverslag is de groep ondernemingen die in het verslag wordt betrokken. Voor de jaarrekening geldt dat alle ondernemingen die volgens de Nederlandse wet (bij hantering van IFRS of Nederlandse verslaggevingsregels) moeten worden geconsolideerd, opgenomen worden in de geconsolideerde jaarrekening. Rechtspersonen die Nederlandse verslaggevingsregels toepassen moeten volgens art. 2:406 lid 1 BW daarbij de financiële gegevens opnemen van zichzelf en die van zijn dochtermaatschappijen in de groep, andere groepsmaatschappijen en andere rechtspersonen waarop hij een overheersende zeggenschap kan uitoefenen of waarover hij de centrale leiding heeft. Ondernemingen die IFRS toepassen consolideren alle ondernemingen waarover financial control bestaat. In het duurzaamheidsverslag geldt dat de informatie moet worden verschaft over alle ondernemingen waarover de rapporterende onderneming financial control heeft, met additionele informatie over ondernemingen waarover zij operationele controle heeft. Bovendien moet voor veel datapunten, inclusief emissie van broeikasgassen, rekening worden gehouden met de gehele waardeketen (leveranciers en afnemers) waartoe de onderneming behoort.

5.4. Regels voor opname, waardering, kwantificering en toelichting

De regels voor de duurzaamheidsverslaggeving opgenomen in de ESRS-en wijken op diverse punten af van de bestaande regels voor de jaarrekening. Wij zagen dat reeds bij de vraag wanneer een voorziening moet worden gevormd in de jaarrekening versus wanneer dezelfde potentiële verplichting moet worden opgenomen en gekwantificeerd in het duurzaamheidsverslag. Ook ziet de jaarrekening vooral op monetaire bedragen terwijl het bestuursverslag, inclusief duurzaamheidsverslag, vooral kwantitatieve en kwalitatieve informatie bevat die niet monetair zijn.

5.5. Resulterende zorgen over connectiviteit

Kortom, de jaarrekening enerzijds en het bestuursverslag en het (daarvan onderdeel uitmakende) duurzaamheidsverslag anderzijds vullen elkaar aan. Uit de bovenstaande analyse blijkt dat gemakkelijk een verwachtingskloof kan ontstaan bij gebruikers omtrent de consistentie tussen jaarrekening en duurzaamheidsverslag omdat de doelstelling van beide verslagen verschilt en de regels voor het opstellen van beide verslagen sterk uit elkaar kunnen lopen. Dit verklaart waarom er zoveel aandacht is voor connectiviteit tussen met name deze twee onderdelen van het jaarverslag.

Deze potentiële verwachtingskloof wordt ook duidelijk uit de verschillende 'outreach' sessies die EFRAG heeft georganiseerd met belanghebbenden bij het duurzaamheidsverslag. Samenvattend concludeert EFRAG: "connectivity of reported information contributes to users' decision making as it allows better prediction of reporting companies' future cash flows. It also allows users to understand sustainability-related IROs ("Impacts, risks and opportunities") and how companies are contributing to the transition to net-zero targets with respect to climate-related risk. Users considered the reporting quality to be a company's 'body language'. In their view, high-quality reporting occurs when a company has a connected and coherent annual report whose information reflects the qualitative characteristics of useful information" (EFRAG 2025, par. 1.2).

De overkoepelende organisatie van beurstoezichthouders in de Europese Unie, ESMA, heeft in diverse uitingen het belang van connectiviteit aangegeven en als prioriteit bestempeld bij de review van de jaarverslagen 2024 en 2025. Bijvoorbeeld, op 5 juli 2024 publiceerde ESMA een statement bij de introductie van de ESRS-en waarin onder meer het belang van connectiviteit tussen duurzaamheidsverslag en jaarrekening werd onderstreept (ESMA, 2024a, par. 47). Indringender werd deze boodschap in oktober 2024 toen ESMA connectiviteit noemde als een aandachtspunt in haar statement over 'enforcement priorities' (ESMA, 2024b, section 4). Bijvoorbeeld, ESMA gaf aan "that issuers (in particular those most exposed to climate matters) may need to disclose in their financial statements the fact that certain climate-related matters presented in the management report have no effect on their financial statements and explain why this is so (e.g. if an issuer's financial statements are expected to be influenced by a lack of understanding of how the issuer's transition plan has affected its financial position and financial performance)". Deze boodschap wordt herhaald in de 2025 enforcement priorities, maar nu wordt het tevens als onderdeel van één van de enforcement priorities gezien (ESMA, 2025, sections 2.2 en 4).

6. Connectiviteit: eenrichtingsverkeer of tweerichtingsverkeer?

We hebben bovenstaand gezien dat de regelgeving omtrent connectiviteit vrijwel uitsluitend opgenomen is in de regels voor duurzaamheidsverslaggeving en (dus) in die voor het bestuursverslag. Zowel in IFRS Accounting Standards als in de Nederlandse regelgeving rond de jaarrekening wordt niet expliciet connectiviteit met het duurzaamheidsverslag of in bredere zin binnen het jaarverslag geëist. Dit vindt zijn oorsprong in het feit dat de regelgeving rond de jaarrekening tot stand is gekomen in een periode dat er nog geen duurzaamheidsverslag was of dat het opstellen van een bestuursverslag hetzij vrijwillig gebeurt (IFRS kent geen (verplicht) bestuursverslag¹¹), dan wel wettelijk verplicht is (Nederlandse wet) maar de wet slechts op hoofdlijnen ingaat. Bovendien wilde de International Accounting Standards Board (IASB) de IFRS Accounting Standards toepasbaar houden in een zo groot mogelijk aantal landen inclusief landen waar een bestuursverslag niet (in deze zin) bestaat. Omgekeerd geldt voor de IFRS Sustainability Disclosure Standards dat deze 'GAAP agnostic' zijn, dus kunnen worden toegepast ongeacht of tevens IFRS Accounting Standards worden toegepast, maar de ISSB gaat er van uit dat in elk geval een jaarrekening wordt opgenomen in het jaarverslag waarnaar verwezen kan worden in het duurzaamheidsverslag.

Met de implementatie van de CSRD (en ESRS-en) en op internationaal niveau de ontwikkeling door ISSB van IFRS Sustainability Disclosure Standards is hierin verandering gekomen. Deze nieuwe regels voor duurzaamheidsverslaggeving geven daarmee aan hoe zij zich verhouden tot de jaarrekening (en andere onderdelen van het jaarverslag). Wij zijn daarop hierboven uitgebreid ingegaan.

De vraag rijst dan of dit voldoende is. Zou het niet logischer zijn indien ook vanuit de regelgeving rond de jaarrekening de brug naar het duurzaamheidsverslag wordt gebouwd? Voor IFRS Accounting Standards geldt dat daarop door de IASB is gereageerd met de volgende initiatieven:

- Reeds in 2020 (dus voordat de IFRS Foundation/ISSB gestart was met het opstellen van standaarden voor duurzaamheidsverslaggeving) publiceerde de IASB staff¹² een document waarin zij aangaven dat de IFRS Accounting Standards weliswaar niet expliciet spreken over klimaatrisico's, maar dat de accounting standaarden wel degelijk toepasbaar zijn op klimaatrisico's en daarbij mogelijk extra toelichting in de jaarrekening vereisen.
- Op 28 november 2025 publiceerde de IASB¹³ wijzigingen in diverse (IFRS accounting) standaarden

waarbij voorbeelden werden opgenomen van toelichtingen in de jaarrekening ten aanzien van onzekerheden. Daarbij werd klimaat als onzekerheid gekozen.

Voor beide initiatieven geldt echter dat nergens in deze standaarden connectiviteit geëist wordt met de management commentary (bestuursverslag) of het duurzaamheidsverslag.

Wij zijn van mening dat connectiviteit het best gewaarborgd is indien zowel de regels voor duurzaamheidsverslagen als die voor de jaarrekening connectiviteit eisen en dit uiteraard op een gecoördineerde manier gebeurt. De IASB zou dit kunnen doen door in de IFRS Accounting Standards connectiviteits-eisen op te nemen die van toepassing zijn indien de onderneming naast de jaarrekening ook een bestuursverslag opstelt (of een duurzaamheidsverslag). Dit zou ook het probleem oplossen dat in de Europese Unie gekozen is voor een 'endorsement' mechanisme van IFRS Accounting Standards voor toepassing in de Europese Unie. Dit mechanisme probeert te voorkomen dat er verschillen ontstaan tussen IFRS Accounting Standards zoals uitgevaardigd door de IASB en IFRS Accounting Standards zoals van toepassing in de Europese Unie. Het toevoegen van extra eisen aan de jaarrekening voor IFRS toepassers in de Europese Unie zou deze verschillen veroorzaken. Wij zijn dan ook geen voorstander van een oplossing waarbij de Europese Unie zelf extra IFRS toelichtingen in de jaarrekening gaat eisen. Het 'level playing field' dat nu is gecreëerd met buitenlandse ondernemingen die IFRS toepassen zou daarmee in gevaar komen.

7. Slotopmerkingen

Connectiviteit is niet nieuw. Maar met de invoering van de CSRD en ESRS-en in de Europese Unie is connectiviteit binnen en tussen de verschillende onderdelen van het jaarverslag wettelijk verankerd en vereist daarmee meer aandacht. Wij hebben in dit eerste artikel over connectiviteit aangegeven wat connectiviteit inhoudt en hoe dit in het huidige Nederlandse wettelijke kader past, maar ook voor welke uitdagingen het ondernemingsbestuur zich daarmee gesteld ziet. De discussie rond connectiviteit heeft ook misverstanden omtrent functie en reikwijdte van de jaarrekening aan het licht gebracht. Het is van belang deze verwachtingskloof zo snel mogelijk te dichten. Het EFRAG Discussion Paper dat wij in dit artikel bespreken doet daartoe een aanzet.

Aandacht voor connectiviteit zal de leesbaarheid en navigeerbaarheid van het jaarverslag aanzienlijk kunnen verbeteren. Het vereist van het onderne-

11. De IASB heeft een IFRS Practice Statement 1 uitgebracht, waarin een breed, niet-bindend kader voor het opstellen van management commentary is opgenomen, laatstelijk gewijzigd in juni 2025

12. IFRS Foundation (2020) <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/supporting-implementation/documents/effects-of-climate-related-matters-on-financial-statements.pdf>

13. IASB, 2025, IFRS - IASB issues illustrative examples on reporting uncertainties in financial statements

mingsbestuur dat er een consistent en coherent verhaal wordt verteld rond de prestaties van de onderneming en de verwachtingen daaromtrent, waarbij de relaties tussen het duurzaamheidsbeleid en de financiële prestaties en vooruitzichten duidelijk worden gemaakt. Dit biedt meer mogelijkheden om inzicht te krijgen in de afwegingen die moeten worden gemaakt tussen de verschillende (interim) doelstellingen van de onderneming op het terrein van duurzaamheid versus financiële prestaties.

De hoop is ook dat connectiviteit in de verslaggeving rond de relatie tussen financiële en niet-financiële prestaties tevens leidt tot een betere samenwerking tussen de verschillende disciplines binnen een onderneming (ook wel aangeduid met 'integrated thinking'), zodat voorkomen wordt dat afzonderlijke silo's binnen de onderneming verschillende verhalen vertellen in het jaarverslag, elk vanuit hun eigen wereld.

Dit heeft niet alleen gevolgen voor de verwachtingen van gebruikers van het jaarverslag en externe toezichthouders, maar ook voor de verantwoordelijkheid van het bestuur en commissarissen en de externe (controlerend) accountant. In het tweede artikel zullen we op deze verantwoordelijkheden ingaan en daarbij ook de bepalingen in de ESRS-en rond kruisverwijzingen en 'incorporation by reference' bespreken. Ten slotte zullen wij in het derde artikel ingaan op concrete technieken die kunnen

worden gehanteerd om connectiviteit te verbeteren en dit illustreren met praktijkvoorbeelden.

Literatuur

European Financial Reporting Advisory Group (2025): Discussion Paper Connectivity of Financial and Sustainability Reporting, Brussels, December 2025. EFRAG Discussion Paper Connectivity of financial and sustainability reporting_0.pdf

European Securities and Markets Authority (2024a), Off to a good start: first application of ESRS by large issuers, Public Statement ESMA32-992851010-1597, Paris, July 2024. ESMA32-992851010-1597 - ESRS Statement

European Securities and Markets Authority (2024b), European Common Enforcement Priorities for 2025 corporate reporting, ESMA32-193237008-8369, Paris, October 2024 ESMA32-193237008-8369 European common enforcement priorities for 2024 corporate reporting

European Securities and Markets Authority (2025), European Common Enforcement Priorities for 2025 corporate reporting, ESMA32-2064178921-9254, Paris, October 2025. ESMA32-2064178921-9254 European common enforcement priorities for 2025 corporate reporting

IFRS Foundation (2020), Effects of climate-related matters on financial statements, Educational Material, London, November 2020, effects-of-climate-related-matters-on-financial-statements.pdf